

Links stemde

door thuis te blijven

DE uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen is op drie punten uniek in de Nederlandse politieke geschiedenis. Nog nooit scoorde de VVD zo een hoog resultaat (en werd daarmee de tweede partij in Nederland). Nog nooit is een politieke partij in Nederland tussen twee verkiezingen van een politiek lichaam zoveel kiezers kwijtgeraakt (de PvdA). En sinds de afschaffing van de opkomstplicht is er nog nooit zo een teruggang geweest in opkomst tussen twee verkiezingen als nu.

Zeker gezien de politieke commentaren die door de politici worden gegeven op de uitslag verdient het aanbeveling aandachtig te beschouwen hoe de huidige uitslag in feite tot stand is gekomen.

Daartoe kan gebruik gemaakt worden van de beschikbare onderzoeken voor, tijdens en na deze verkiezing gehouden. De onderzoeken van Rooie Haan/Nipo van voor de verkiezing lieten duidelijk zien dat een groot deel der kiezers van de PvdA geen voorkeur meer had voor een politieke partij. Dat was naarmate de verkiezingen naderde ook steeds meer het geval bij de aanhang van D'66. De aanhang van CDA en VVD daarentegen bleef in grote mate hun partij trouw.

D'66 dat tot zeer recent van alle partijen, en met name van de PvdA aanhang won, begon duidelijk minder aantrekkingskracht voor die kiezers te hebben in de laatste paar weken.

Klein links - wie weet hoe lang deze term nog alleen voor PPR, PSP en CPN gebruikt kan worden - profiteerde van die afbrokkeling van de aanhang van PvdA en D'66.

DEZE onderzoekresultaten brachten mij ertoe om bij de laatste bekendmaking van de peiling in de uitzending van In de Rooie Haan van jongstleden zaterdag geen harde voorspelling te geven voor de uitslag van deze verkiezing.

Met name onthield ik me van een voorspelling omdat het onduidelijk was wat de kiezer die zei „ik weet niet op welke partij ik stem” in feite zou gaan doen. En omdat die kiezers in overgrote mate van linkse herkomst waren, zou hun invloed op de einduitslag zeer groot kunnen zijn.

Zowel het Intomart verkiezingsonderzoek in de stembureaus als het Inter/view onderzoek, gisteravond uitgevoerd onder de thuisblijvers, heeft laten zien wat er gisteren gebeurd is: „Het overgrote deel der kiezers dat voor de verkiezingen heeft gezegd (nog) niet te weten op welke partij men zou gaan stemmen, is

thuisgebleven!” Waarmede de niet-opkomst in feite een duidelijke politieke keuze is geworden.

Circa 25% der PvdA- en D'66-kiezers uit 1981 heeft ditmaal zijn stem niet uitgebracht, omdat er geen enkele partij was, waaraan men zijn of haar stem wilde geven. Klein links was maar voor een vrij beperkt deel van deze groep een redelijk alternatief, terwijl D'66 dat, voor de PvdA-stemmers in tegenstelling tot het recente verleden, ook niet meer bleek te zijn. Een sprong maken naar het CDA of VVD wilden velen ook niet maken.

Het niet gaan stemmen werd daarmee een zeer duidelijke politieke uitspraak, die gezien de commentaren van enkele politieke leiders aan de linkerkant van het politieke centrum, maar slecht zijn begrepen.

Dat van de aanhang van het CDA en de VVD maar 10% niet is opgekomen en van PvdA en D'66 circa 25% niet, geeft een niet mis te verstane uitspraak van de kiezer over de eigen politieke partij.

HET schema op deze pagina laat zien welke consequenties de veranderingen in stemgedrag hebben gehad op de gefingeerde zetelverdeling in de Tweede Kamer. Heel duidelijk is daarbij dat naast feitelijke verschuivingen van kiezers tussen partijen het niet opkomen van een deel van de kiezers een sterke invloed heeft gehad op het uiteindelijke resultaat. Maar liefst 9 zetels zijn daardoor van links naar rechts „gewisseld”.

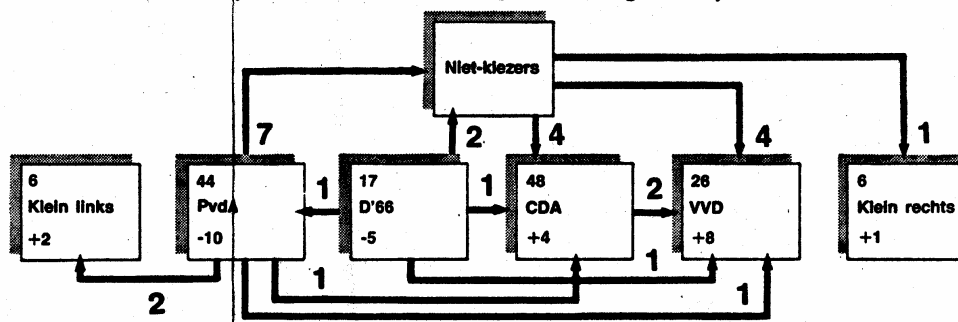
Van de circa 1,4 miljoen kiezers die PvdA en D'66 sinds mei 1981 per saldo zijn kwijtgeraakt, bleven circa 800.000 thuis.

Maar ook zijn er zetels van links naar rechts „gewisseld” door reële verschuivingen in voorkeur van kiezers. Vier zetels raakte links op deze wijze kwijt. Dat houdt in dat, hoewel de invloed op de uitslag van de linkse niet opgekomen kiezer groot is geweest, de groei van CDA en VVD niet geheel op conto van deze kiezers mag worden toegeschreven.

Zelfs als de opkomst net zo groot was geweest als bij de Tweede Kamerverkiezingen in mei 1981, dan toch hadden CDA en VVD tezamen circa 4 zetels gewonnen (waarbij de winst vrijwel geheel naar de VVD was gegaan).

Hoewel de groei van klein links relatief gezien niet klein is (2 zetels) mag vastgesteld worden dat met een zo groot aantal linkse zwevende kiezers de groei vrij gering is geweest. Dat houdt in dat de drie kleine linkse partijen voor het overgrote deel der PvdA op dit moment geen grote

Wie wint wat van wie (als het kamerverkiezingen waren geweest)?

© HET PAROOL/DE HOND

VERSCHUIVINGEN IN PROCENTEN TUSSEN DE VERKIEZINGEN VAN 1978 EN 1982

	OPKOMST	PvdA	CDA	VVD	D'66	KLEIN LINKS	KLEIN RECHTS
Grote steden							
Kleine steden	-13,2	-15,1	-0,8	+5,3	+2,7	+6,2	+0,9
Forensengem.	-12,0	-12,9	-2,1	+5,9	+2,4	+3,8	+2,0
Verstedelijkt	-9,6	-9,0	-3,2	+5,8	+2,6	+2,9	+1,2
platteland	-10,6	-10,2	-1,8	+4,8	+3,5	+1,0	+1,8
Platteland	-8,5	-7,6	-2,7	+4,1	+3,1	+2,0	+1,6
Nederland	-11,1	-12,1	-1,7	+5,3	+3,1	+3,5	+1,4

aantrekkingskracht hebben.

Klein rechts heeft een winst geboekt die vrijwel geheel toe te schrijven is aan de grote opkomst onder de aanhang van die partijen. Met een zo lage totale opkomst zet dat meteen zoden aan de dijk. De groei van de RPF lijkt meer te zijn dan alleen profiteren van een lage opkomst.

DE tabel die u ook op deze pagina aantreft, geeft een inzicht in de verschuivingen in percentages tussen de twee provinciale statenverkiezingen voor de diverse typen gemeenten, van grote steden tot het platteland. In die tabel staat aangegeven in welke mate de percentages van de opkomst, en van de partijen

verkiezingen (wanneer ze dan ook gehouden mogen worden).

In ieder geval kan aangenomen worden dat bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen de opkomst beduidend hoger zal zijn dan nu het geval is geweest. Of de partijen in staat zullen zijn een opkomst van boven de 85% te veroorzaken, dat waag ik te betwijfelen.

Zolang het kabinet in stand blijft zal het CDA de neiging vertonen stemmen aan de VVD te verliezen (hoewel dat sterk wordt tegengehouden door de persoonlijke populariteit van Van Agt). Hoewel de PvdA een aanzienlijk deel van haar aanhang dit keer niet naar de stembus heeft gekregen, zijn de kansen zeker aanwezig dat het deze partij bij de Tweede-Kamerverkiezingen wel lukt dit te bewerkstelligen.

Een sleutelrol bij de komende ontwikkelingen zullen de kiezers van D'66 uit 1981 gaan vervullen. Nu de glans er duidelijk af lijkt te zijn, zal D'66 ongetwijfeld grote moeite hebben de weg omhoog weer te vinden. Als D'66 verder zou gaan inzakken, en ik acht dat op dit moment zeer waarschijnlijk, dan is de grote vraag wat de ex-kiezers van deze partij gaan doen.

Als zij in vrij grote mate naar de VVD zouden overstappen dan is een duidelijke meerderheid van CDA en VVD bij de volgende verkiezingen te verwachten. Slechts een duidelijke groei van D'66 in de komende tijd, zal die meerderheid kunnen verhinderen.

in vier jaar is gestegen of gedaald.

En ook die tabel geeft aan welke samenhang er is tussen de veel lagere opkomst en het verkiezingsresultaat. De opkomst blijkt het sterkst gedaald te zijn in die vier jaar in de grote en kleine steden.

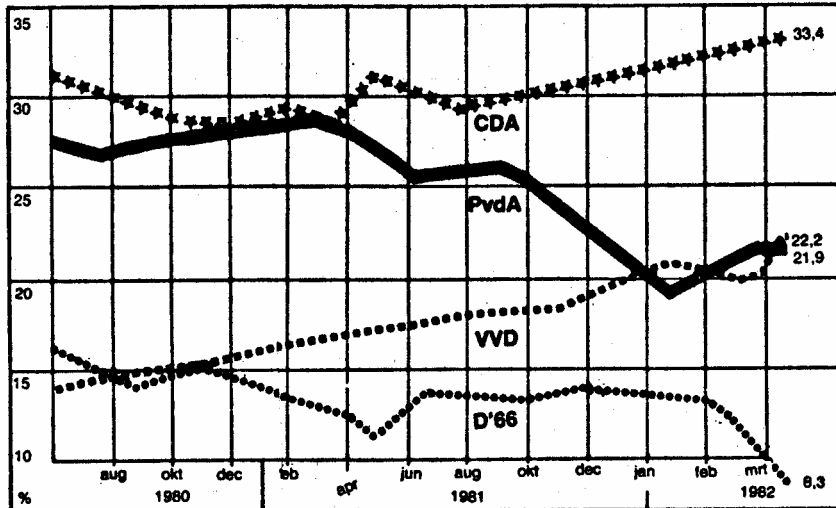
De samenhang met de daling van de PvdA is zeer sterk te noemen. Hoewel rekenkundig het verband niet rechtstreeks op deze manier gelegd moet worden, valt bij het bekijken van de verkiezingsuitslagen per gemeente en provincie op dat in veel plaatsen de verschuiving in opkomst tussen 1978 en 1982 ongeveer gelijk is aan de verschuiving in procentuele aanhang van de PvdA.

Het CDA heeft mede onder invloed van de grotere daling in opkomst in de grote steden daar het verlies in 4 jaar nog het meest weten te beperken. Bij VVD en D'66 valt op dat de mate van toename in de 4 jaar in de diverse soorten gemeenten ongeveer even groot is geweest.

Klein links is het sterkst gestegen in de grote steden, waar de positie voorheen ook al het sterkst is geweest.

TEN slotte is het boeiend om, mede in het licht van de huidige politieke situatie, verwachtingen uit te spreken over de ontwikkelingen in politieke voorkeur de komende tijd en bij de volgende Tweede-Kamer-

Wat er gebeurde sinds mei 1981

Verloop van de peilingen volgens het Rooie Haan/Nipo-onderzoek.

ALS de ontwikkelingen in politieke voorkeur sinds de vorige verkiezingen wordt gevolgd, dan vinden we duidelijke aanzetten tot de uitslag van gisteren. De bijgaande grafiek geeft een goed inzicht in het verloop van die voorkeur zoals gemeten in het Rooie Haan/Nipo-onderzoek.

Per politieke partij valt het volgende vast te stellen. Het CDA heeft zich sinds mei 1981 gehandhaafd op een niveau dat lag tussen de 29 en 32%.

Na de vorming van het kabinet-Van Agt II ruilde een deel van de aanhang van het CDA deze partij in voor de VVD - een gebruikelijk verschijnsel bij toenadering van CDA en PvdA.

De laatste twee maanden zat het CDA in de lift, hetgeen, mede door de lage opkomst van de linkse kiezers, in een duidelijke winst ten opzichte van mei 1981 resulteerde.

DE PvdA verloor direct na de verkiezingen in mei 1981 circa 2% van de aanhang en kwam daarmee op een niveau van 26% terecht. Dat bleef zo tot de (eerste?) kabinetscrisis in oktober 1981. Daarna daalde de PvdA in een vrijwel rechte lijn naar een niveau van 18% eind januari 1982. Met name was dat te wijten aan het grote aantal PvdA-kiezers dat geen voorkeur voor een partij meer uitte.

Sinds begin februari herstelde de PvdA zich, hetgeen resulteerde in de uitslag van iets minder dan 22%.

De VVD zat in feite sinds mei 1981 gestaag in de lift. Dat was zowel te danken aan de winst die men boekte van het CDA als aan het feit dat een zeer groot aantal VVD-kiezers aangaf opnieuw op de VVD te gaan stemmen. Deze geleidelijke stijging resulteerde in een uitslag van 22%, een historisch hoogtepunt van deze partij.

D'66 ten slotte maakte zowel ups als downs mee sinds mei 1981. Direct na de verkiezingen in '81 kwam deze partij op circa 14% terecht, waarop D'66 geruime tijd bleef staan. Sinds januari 1981 daalde de aanhang van D'66 zienderogen, hetgeen in de laatste twee weken zelfs nog versnelde naar het niveau van circa 8%.